

บทที่ 2

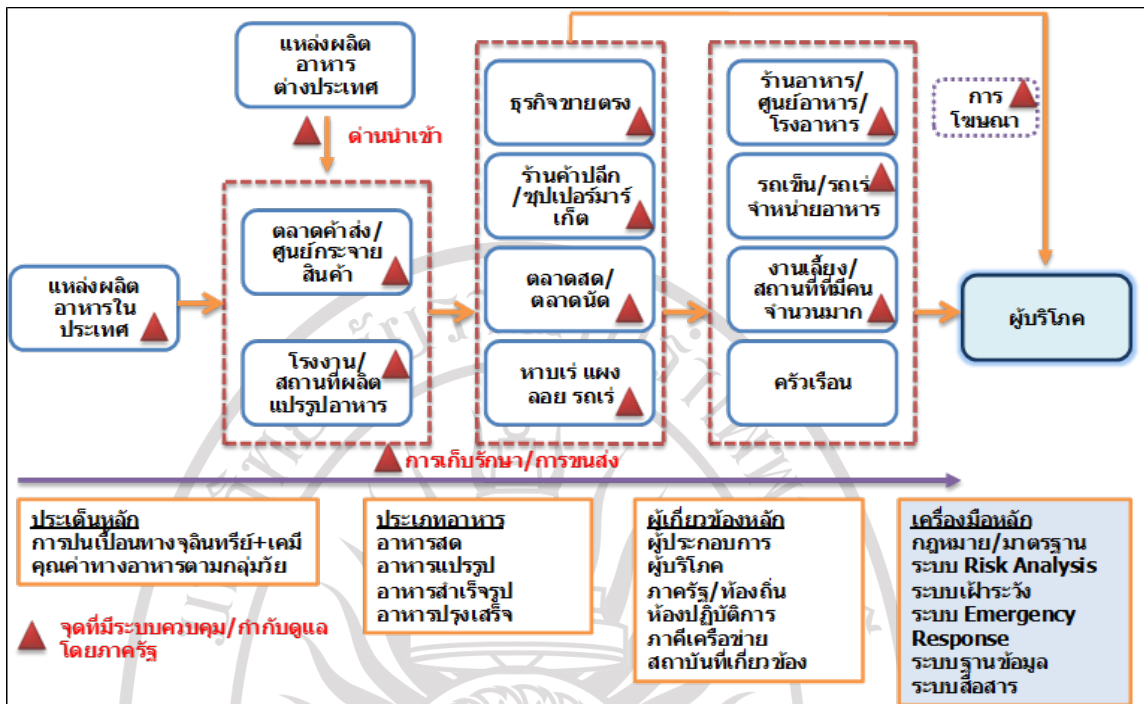
แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แผนงานวิจัยการศึกษาแนวทางการจัดการห่วงโซ่อุปทานและโลจิสติกส์ของสินค้าเกษตรและประมงอินทรีย์ เชื่อมโยงตลาดชุมชนสู่การท่องเที่ยวเส้นทางอัญมณีและการท่องเที่ยวเชิงเกษตร บนพื้นฐานการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดตราด คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอก ดังต่อไปนี้

- 2.1 แนวคิดทฤษฎีด้านความปลอดภัยอาหารและโภชนาการ
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการทำการประมง
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์
- 2.4 แนวคิดความรู้เกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน
- 2.5 ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการนำระบบ ERP มาใช้
- 2.6 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาห่วงโซ่อาหาร
- 2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดทฤษฎีด้านความปลอดภัยอาหารและโภชนาการ

กรอบยุทธศาสตร์ด้านความปลอดภัยอาหารและโภชนาการเพื่อความมั่นคงทางอาหารด้านสาธารณสุข ปีงบประมาณ พ.ศ. 2555 – 2559 ที่จะนำมาใช้เป็นแนวทางการทำวิจัยสร้างต้นแบบห่วงโซ่อาหาร จากกรอบงานด้านความปลอดภัยอาหารและโภชนาการ (ภาพที่ 2.1) ของประเทศไทย ว่าด้วยอาหารจะมีความปลอดภัยและมีคุณค่าทางโภชนาการมากน้อยเพียงใด เริ่มตั้งแต่กระบวนการผลิตในระดับฟาร์ม คุณภาพและความปลอดภัยของปัจจัยการผลิต รวมถึงมาตรฐานกระบวนการผลิตและการขนส่ง จากแหล่งผลิตสินค้าทั้งในประเทศและต่างประเทศ สู่ตลาดค้าส่ง ตลาดสด ตลาดนัด ศูนย์กระจายสินค้า โรงงานแปรรูปอาหาร โรงแรม ภัตตาคาร และร้านอาหาร เพื่อกระจายสู่ครัวเรือน

ภาพที่ 2.1 กรอบงานด้านความปลอดภัยอาหารและโภชนาการ

ที่มา : กรอบยุทธศาสตร์ด้านความปลอดภัยอาหารและโภชนาการเพื่อความมั่นคงทางอาหารด้านสาธารณสุขปีงบประมาณ พ.ศ. 2555 - 2559

จากตลาดค้าส่งและ/หรือโรงงานแปรรูปอาหาร อาหารจะถูกขนส่งไปยังธุรกิจค้าปลีก ซึ่งมีหลากหลายรูปแบบ ตั้งแต่เป็นระดับไฮเปอร์มาร์เก็ต ซูเปอร์มาร์เก็ต ร้านค้า ตลาดสด ตลาดนัด จนถึงหาบเร่ แผงลอย รถเร่ รวมทั้งธุรกิจขายตรง จากแหล่งค้าปลีก อาหารก็จะถูกส่งมายังสถานที่ประกอบจำหน่ายอาหาร ซึ่งมีหลากหลายรูปแบบอีกเช่นกัน รวมถึงธุรกิจจัดเลี้ยง จนไปถึงผู้บริโภค ความเสี่ยงด้านความปลอดภัยของอาหารและคุณค่าทางโภชนาการ สามารถเกิดขึ้นได้ทุกขั้นตอนของการผลิต ตั้งแต่แหล่งผลิตถึงผู้บริโภค (From Farm to Fork) ภารกิจของกระทรวงสาธารณสุขในฐานะหน่วยงานหลักในการคุ้มครองผู้บริโภคด้านอาหารเริ่มตั้งแต่การนำเข้าปัจจัยการผลิต การนำเข้าสินค้าอาหาร ตลอดจนงานขณะบรรจุ/วัสดุสัมผัสอาหารครอบคลุมตลาดค้าส่ง/ค้าปลีกทุกรูปแบบ โรงงานผลิต/แปรรูปอาหาร รวมถึงสถานที่เก็บรักษาสถานที่ประกอบกิจการ (Food Supply Chain) และจำหน่ายอาหารทุกรูปแบบ รวมถึงการจัดเลี้ยงและการบริโภคในครัวเรือน นับเป็นภารกิจที่ทำทนายอย่างยิ่ง จำเป็นต้องอาศัยการทำงานที่เป็นระบบและการบูรณาการแผนการดำเนินงานทั้งในกระทรวงสาธารณสุขเอง และระหว่างกระทรวง องค์กรที่เกี่ยวข้องตลอดห่วงโซ่อุปสงค์ - อุปทานด้านอาหาร การวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันของเรื่องนี้จะวิเคราะห์ใน 3 ส่วนด้วยกันคือ ในส่วนของผู้บริโภค ผู้ประกอบการกิจการด้านอาหาร และผู้ควบคุม/กำกับดูแลระบบคุณภาพและความปลอดภัย

อาหาร ซึ่งจะเป็นการนำเสนอทั้งในส่วนของคุณข้อมูลและสารสนเทศ (Data and Information) เพื่อให้เห็นขนาดของผลกระทบต่อผู้บริโภค ขนาดของธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับด้านอาหาร ตลอดจนโครงสร้างของหน่วยงานในการกำกับดูแลระบบคุณภาพและความปลอดภัยด้านอาหาร

1) ผู้บริโภค เป็นทั้งผู้ที่ได้รับผลประโยชน์/ผลกระทบต่ออาหารและเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนให้อาหารมีความปลอดภัยและมีคุณค่าทางโภชนาการ

2) ผู้ประกอบกิจการด้านอาหาร เป็นผู้ปฏิบัติให้เกิดความปลอดภัยด้านอาหารและให้อาหารมีคุณค่าที่เอื้อต่อสุขภาพของผู้บริโภค

3) ผู้ควบคุม/กำกับดูแลระบบ ได้แก่หน่วยงานต่าง ๆ ของภาครัฐ ทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการสนับสนุน ส่งเสริม และบังคับใช้กฎหมายในระดับพื้นที่

สรุปประเด็นของผู้วิจัย ว่าด้วยกรอบยุทธศาสตร์ด้านความปลอดภัยอาหารและโภชนาการ เพื่อความมั่นคงทางอาหารด้านสาธารณสุข ปีงบประมาณ พ.ศ. 2555 – 2559 ในการที่จะได้มาว่าด้วยอาหารจะมีความปลอดภัยและมีคุณค่าทางโภชนาการมากน้อยเพียงใด จะต้องเริ่มตั้งแต่กระบวนการผลิตในระดับฟาร์ม คุณภาพและความปลอดภัยของปัจจัยการผลิต รวมถึงมาตรฐานกระบวนการผลิต และการขนส่ง จากแหล่งผลิตสินค้าทั้งในประเทศและต่างประเทศ สู่ตลาดค้าส่ง ตลาดสด ตลาดนัด ศูนย์กระจายสินค้า โรงงานแปรรูปอาหาร โรงแรม ภัตตาคาร และร้านอาหาร เพื่อกระจายสู่ครัวเรือน ในส่วนที่จะก่อให้เกิดปัญหาจากการการผลิตในระดับฟาร์มที่ทำให้เกิดมีสารปนเปื้อนทางจุลินทรีย์ บวกสารเคมี ซึ่งเป็นต้นน้ำของอาหารที่ไม่ปลอดภัย ส่งผลให้ผู้ซื้อหรือผู้บริโภคนำมาใช้ปรุงอาหารและรับประทานซึ่งจะทำให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพของผู้บริโภค ตามมาก็คือ เกิดสุขภาวะสุขภาพไม่ปกติ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทางด้านวิชาการไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานสาธารณสุขที่มีความรู้ทางด้านสุขภาพและอนามัย สำนักงานการเกษตรเป็นหน่วยงานที่มีความรู้ด้านวิชาการการเกษตรในการที่จะทำให้เกิดการผลิตวัตถุดิบทางด้านอาหารในฟาร์มให้เกิดความปลอดภัย รวมทั้งหน่วยงานอื่น ๆ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการสนับสนุน ส่งเสริม และบังคับใช้กฎหมายในระดับพื้นที่ ที่จะต้องช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาด้านความปลอดภัยอาหารและโภชนาการเพื่อความมั่นคงทางอาหารด้านสาธารณสุขให้กับประชาชน เช่นเดียวกับการพัฒนาความปลอดภัยอาหารและโภชนาการเพื่อความมั่นคงทางอาหารด้านสาธารณสุข ประมงพื้นบ้าน เกษตรอินทรีย์ (ประเภทผักผลไม้ ไข่ไก่อารมณ์ดี) ในการเชื่อมโยงห่วงโซ่อาหารของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ประมงพื้น เกษตรอินทรีย์ สู่การเชื่อมโยงธุรกิจการท่องเที่ยวชุมชน (ตลาดท่องเที่ยวชุมชน โรงแรม รีสอร์ท โฮมสเตย์) ในการสร้างมูลค่าเพิ่มเชิงพาณิชย์บนเศรษฐกิจฐานรากที่มั่นคงจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดตราด

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการทำการประมง

การประมงเป็นหน่วยงานในการผลิตอาหารที่สำคัญ เป็นแหล่งผลิตโปรตีนราคาถูก โดยทั่วไป การประมง แบ่งได้เป็น 3 ส่วน คือ ประมงทะเล ประมงน้ำกร่อย ประมงน้ำจืด แต่หากแบ่งตาม กิจกรรมการทำงาน การประมงแบ่งเป็น การจับสัตว์น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และอุตสาหกรรมการแปรรูปสัตว์น้ำ ในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประมงทะเลจะมีบทบาทสำคัญทั้งในแง่ปริมาณและมูลค่า อย่างไรก็ตาม การประมงทะเลกำลังประสบปัญหาอย่างมากในขณะนี้

1. การลดลงของทรัพยากร เนื่องจากเราคิดว่า ทรัพยากรประมงเป็นทรัพยากรที่ทดแทนได้และเป็นสมบัติส่วนรวม ดังนั้นชาวประมงจึงพยายามที่จะจับสัตว์น้ำให้ได้มากที่สุด ปัจจุบันจำนวนสัตว์น้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติลดลงมากจนกระทั่งบางพื้นที่ทำให้การลงแรงทางการประมงไม่คุ้มค่ากับสัตว์น้ำที่จับได้ รวมทั้งสถานะแวดล้อมที่เสื่อมโทรมลง มีผลทำให้แหล่งที่อยู่อาศัย แหล่งวางไข่และเลี้ยงตัวอ่อนของสัตว์น้ำถูกทำลายไป ทำให้ทรัพยากรสัตว์น้ำลดลง โรงงานอุตสาหกรรมและชุมชนได้ปลดปล่อยน้ำทิ้งที่ก่อให้เกิดน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำ ในขณะที่ชาวประมงบางรายได้ใช้เครื่องมือประมงที่ผิดกฎหมาย ใช้ระเบิด ยาเบื่อเมาในการจับสัตว์น้ำ ทำให้ทรัพยากรสัตว์น้ำลดลงอย่างรวดเร็วขึ้น

2. ขนาดของทรัพยากรประมง กลุ่มของชาวประมงสามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ ประมงพื้นบ้านและประมงเชิงพาณิชย์ โดยทั่วไปแล้วประมงพื้นบ้านจะมีปริมาณมากกว่าชาวประมงเชิงพาณิชย์ อย่างไรก็ตามประมงเชิงพาณิชย์จะจับปลาได้มากทั้งในแง่ปริมาณและมูลค่า เนื่องจากทรัพยากรประมงเป็นสมบัติสาธารณะ ดังนั้นการกระจายในการได้ประโยชน์ควรจะทำเทียมกัน มิฉะนั้นประมงพื้นบ้านก็ไม่สามารถที่จะหลุดพ้นจากห้วงของความยากจน

3. การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว ส่วนใหญ่แล้วการจัดการผลผลิตหลังการเก็บเกี่ยวมีน้อยมาก ความสด สะอาดของปลาอาจจะถูกละลายได้ อันเนื่องมาจากการขาดน้ำแข็งหรือน้ำสะอาด ทำให้ผลผลิตที่ขายได้มีราคาต่ำกว่าที่ควรจะเป็น

4. ปัญหาการตลาด ส่วนใหญ่แหล่งประมงพื้นบ้านมักจะอยู่ห่างไกลจากตลาด ระบบการขนส่งอาจจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการประมง การสร้างเครือข่ายที่ดีของระบบตลาดอาจจะเป็นตัวช่วยในการแก้ไขปัญหา เพื่อที่จะลดช่องว่างของราคาสัตว์น้ำระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค ชาวประมงมักจะบ่นเกี่ยวกับราคาปลาที่ขายได้ในราคาต่ำขณะที่ผู้บริโภคก็ไม่พอใจกับราคาสัตว์น้ำในท้องตลาดที่สูงเกินไป หากมีการจัดการในรูปแบบของสหกรณ์หรือชมรมก็อาจจะช่วยลดปัญหาดังกล่าวนี้ได้

สรุปการทำประมงพื้นบ้านเป็นการจับสัตว์น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำและอุตสาหกรรมการแปรรูปสัตว์น้ำ ที่จะมียบทบาทสำคัญในการที่จะใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการที่จะทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพประมงพื้นบ้านโดยใช้ต้นทุนธรรมชาติที่ชุมชนมีและมีการรักษาระบบ

นิเวศน์ในเชิงป้องกันต่อยอดในเชิงพาณิชย์ในแง่แหล่งวัตถุดิบของอาหาร การเพิ่มปริมาณและมูลค่า นำไปสู่การเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนจากการพึ่งพาตนเองสู่การผลิตอาหารทะเลที่มีคุณภาพ และปลอดภัยเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและนำไปสู่การแข่งขันเพื่อเตรียมความพร้อมการก้าวสู่ประชาคม เศรษฐกิจอาเซียนเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันในระดับสากล ส่วนที่จะทำให้ประสบความสำเร็จในการ ประกอบอาชีพจำเป็นต้องพัฒนาการประมง การสร้างเครือข่ายที่ดีของระบบตลาดโดยเน้นการจัดการ ในรูปแบบของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่จะช่วยลดปัญหาในอนาคตข้างหน้าได้

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์

เกษตรอินทรีย์ คือ ระบบการเกษตร (Farming System) ที่ใช้หลักการความสมดุลทาง นิเวศวิทยาของธรรมชาติมาประยุกต์ใช้เพื่อจัดการผลิตการเกษตร โดยผสมผสานกิจกรรมความ หลากหลายทางชีวภาพของ พืช ปศุสัตว์ ประมง ป่าไม้ ฯลฯ ให้เกิดการเกื้อกูลและหมุนเวียนใช้ ทรัพยากรในระบบนิเวศของไร่นาให้เกิดประโยชน์สูงสุด หลีกเลี่ยงการใช้ปัจจัยการผลิตที่ต้องนำเข้า จากภายนอกฟาร์ม ปฏิเสธการใช้ปัจจัยที่เป็นสารเคมีสังเคราะห์ เช่น ปุ๋ยเคมี สารกำจัดศัตรูพืช ฮอร์โมน สารปฏิชีวนะ ฯลฯ ที่สะอาดและปลอดภัยต่อสุขภาพของผู้บริโภค อนุรักษ์และปรับปรุง สภาพแวดล้อมการเกษตรไปพร้อมๆ กับการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

การเกษตรอินทรีย์ (Organic agriculture) ในบางโอกาสเรียกว่า การทำฟาร์มโดยชีวภาพ (biological farming) หรือการทำฟาร์มด้วยหลักการทางนิเวศวิทยา (ecological farming) โดยมี เป้าหมายเพื่อที่จะสร้างสรรค์ให้เกิดความยั่งยืน ทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม การเกษตรอินทรีย์จึงจัดอยู่ภายใต้การเกษตรที่ยั่งยืน (Sustainable Agriculture) ระบบหนึ่ง (ชนวน, มปป)

2.3.1 คำจำกัดความของเกษตรอินทรีย์ ในช่วง 1-2 ทศวรรษที่ผ่านมา ได้มีการให้คำจำกัด ความของการเกษตรอินทรีย์ที่หลากหลายทั้งในระดับองค์กรและบุคคลต่าง ๆ แต่ในความหลากหลาย มีความหมายที่ไปในทิศทางเดียวกันคือ

1) คณะกรรมการว่าด้วยอาหาร ของ FAO/WHO (Codex Alimentarius commission, 1999). ได้ให้คำจำกัดความของการเกษตรอินทรีย์ไว้ดังนี้ “เกษตรอินทรีย์ เป็นระบบ การทำฟาร์มที่ให้ความสำคัญของการเพิ่มประสิทธิภาพโดยการจัดระบบนิเวศมากกว่าการใช้ปัจจัย การผลิตจากภายนอกฟาร์ม เป็นระบบที่ให้ความสำคัญในศักยภาพและผลกระทบของการเกษตรที่มี ต่อสิ่งแวดล้อม และสังคม โดยงดเว้นการใช้ปัจจัยการผลิตที่เป็นสารเคมีสังเคราะห์ เช่น ปุ๋ยเคมี สาร กำจัดศัตรูพืช สารกันบูด สารปรุงแต่ง ยารักษาโรคปศุสัตว์ พันธุ์พืชและสัตว์ที่มีการดัดแปลงทาง พันธุกรรม และสารกัมมภาพ ทั้งนี้โดยการปรับปรุงวิธีการโดยเน้นการจัดการสภาพนิเวศให้เหมาะสม

ในแต่ละแห่งซึ่งมีความแตกต่างกัน (site-specific management) เพื่อที่จะรักษาและเพิ่มพูนความอุดมสมบูรณ์ของดินและการป้องกันศัตรูพืชในระยะยาว”

2) สหพันธ์การเกษตรอินทรีย์ระหว่างประเทศ หรือที่รู้จักกันในชื่อที่เรียกว่า ไอโอม (IFOAM) ย่อมาจาก (International Federation of Organic Agricultural Movement) ได้ให้คำจำกัดความของเกษตรอินทรีย์ใน 4 หลักการคือ ด้านสุขอนามัย (health) ด้านนิเวศวิทยา (ecology) ด้านความเป็นธรรมและเสมอภาค (fairness) และ ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม (cares) (ชนวน, มปป)

หลักการทางด้านสุขอนามัย “เกษตรอินทรีย์ควรรักษาและเพิ่มพูนสุขอนามัยของ ดิน พืช สัตว์ มนุษย์ และจักรวาล ซึ่งรวมกันเป็นหนึ่งเดียว โดยไม่แยกออกจากกัน”

หลักการทางด้านนิเวศวิทยา “เกษตรอินทรีย์ควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของระบบนิเวศของสิ่งมีชีวิตที่มีการหมุนเวียนเป็นวงจร โดยใช้ประโยชน์ รักษาและเพิ่มพูน ให้มีความยั่งยืนอย่างต่อเนื่องในระยะยาว”

หลักการทางด้านความรับผิดชอบต่อสังคม “เกษตรอินทรีย์ควรมีการจัดการบนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อสังคมและระมัดระวังในการปกป้องสุขภาพ และสภาพความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมทั้งในปัจจุบันและอนาคต” (ชนวน, มปป)

จากการศึกษาคำจำกัดความที่หลากหลายทั้งในต่างประเทศและในประเทศสรุปได้ดังนี้เกษตรอินทรีย์ คือ การเกษตรที่ใช้หลักการพึ่งพิงความสมดุลตามธรรมชาติอย่างเป็นองค์รวม เพื่อสร้างสรรค์ให้เกิดระบบนิเวศการเกษตรที่ยั่งยืนสามารถให้ผลผลิตที่ดีในสภาพสิ่งแวดล้อมที่ได้รับการอนุรักษ์และฟื้นฟูอย่างต่อเนื่องอย่างยั่งยืนระยะยาวถึงชั่วลูกชั่วหลานผสมผสานระบบการเกษตรทุกระบบที่ส่งเสริมและปรับปรุง สิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจเพื่อผลิตอาหารและปัจจัยพื้นฐานการดำรงชีพที่มีความปลอดภัยต่อผู้บริโภค ใช้หลักการสร้างความหลากหลายทางชีวภาพในระบบนิเวศเกษตรให้เกิดการผสมผสานเกื้อกูลซึ่งกันและกันอย่างเป็นองค์รวม มีการหมุนเวียนใช้ทรัพยากรในไร่นาให้เกิดประโยชน์สูงสุดหลีกเลี่ยงการใช้ปัจจัยการผลิตจากภายนอกในระบบนิเวศเกษตร (ยกเว้นกรณีจำเป็น) ใช้ปัจจัยการผลิตที่เป็นชีวภัณฑ์ และสารอินทรีย์ที่ได้จากสิ่งมีชีวิต รวมทั้งสารอินทรีย์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ปฏิเสธการใช้ปัจจัยที่เป็นสารเคมีสังเคราะห์รวมทั้งพันธุที่ผ่านการปรับเปลี่ยนทางพันธุกรรม (GMO=Genetic Modified Organisms) (ชนวน, มปป)

2.3.2 หลักการเกษตรอินทรีย์

มีหลายฝ่ายที่พยายามสรุปหลักการเกษตรอินทรีย์ แต่หลักการเกษตรอินทรีย์ที่ยอมรับกันทั่วไปคือ หลักการที่กำหนดโดยสหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (International Organic Agriculture Movements : IFOAM) โดยสหพันธ์ฯ ได้ระดมความคิดเห็นนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ด้านเกษตร อินทรีย์โดยตรงจากทั่วโลก ร่างหลักการเกษตรอินทรีย์นี้ได้รับการ

นำเสนอต่อที่ประชุมใหญ่ของสหพันธ์ฯ เมื่อปลายปี พ.ศ. 2548 และที่ประชุมใหญ่ได้ลงมติรับรองหลักการเกษตรอินทรีย์ดังกล่าว โดยหลักการเกษตรอินทรีย์ของสหพันธ์ฯ ประกอบด้วยหลักการ 4 ข้อสำคัญ คือ สุขภาพ, นิเวศวิทยา, ความเป็นธรรม, และการดูแลเอาใจใส่

1) มิติด้านสุขภาพ เกษตรอินทรีย์ควรจะต้องส่งเสริมและสร้างความยั่งยืนให้กับสุขภาพอย่างเป็นองค์รวมของดิน พืช สัตว์ มนุษย์ และโลก สุขภาวะของสิ่งมีชีวิตแต่ละปัจเจกและของชุมชนเป็นหนึ่งเดียวกันกับสุขภาพของระบบนิเวศ การที่ผืนดินมีความอุดมสมบูรณ์จะทำให้พืชพรรณต่าง ๆ แข็งแรง มีสุขภาพที่ดี ส่งผลต่อสัตว์เลี้ยงและมนุษย์ที่อาศัยพืชพรรณเหล่านั้นเป็นอาหาร สุขภาวะเป็นองค์รวมและเป็นปัจจัยที่สำคัญของสิ่งมีชีวิต การมีสุขภาพที่ดีไม่ใช่ว่าการปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ แต่รวมถึงภาวะแห่งความเป็นอยู่ที่ดีของกายภาพ จิตใจ สังคม และสภาพแวดล้อมโดยรวม ความแข็งแรง ภูมิคุ้มกัน และความสามารถในการฟื้นตัวจากความเสื่อมถอยเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสุขภาพที่ดี บทบาทของเกษตรอินทรีย์ ไม่ว่าจะเป็นการผลิตในไร่นา การแปรรูป การกระจายผลผลิต หรือการบริโภค ต่างก็มีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างสุขภาพที่ดีของระบบนิเวศและสิ่งมีชีวิต ทั้งปวงตั้งแต่สิ่งมีชีวิตที่มีขนาดเล็กสุดในดินจนถึงตัวมนุษย์เราเอง เกษตรอินทรีย์จึงมุ่งที่จะผลิตอาหารที่มีคุณภาพสูง และมีคุณค่าทางโภชนาการ เพื่อสนับสนุนให้มนุษย์ได้มีสุขภาพที่ดีขึ้น ด้วยเหตุนี้ เกษตรอินทรีย์จึงเลือกที่จะปฏิเสธการใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช เวชภัณฑ์สัตว์ และสารปรุงแต่งอาหารที่อาจมีอันตรายต่อสุขภาพ

2) มิติด้านนิเวศวิทยา เกษตรอินทรีย์ควรจะต้องตั้งอยู่บนรากฐานของระบบนิเวศวิทยา และวิถีการแห่ง ธรรมชาติ การผลิตการเกษตรจะต้องสอดคล้องกับวิถีแห่งธรรมชาติ และช่วยทำให้ระบบและวิถีการธรรมชาติเพิ่มพูนและยั่งยืนมากขึ้น หลักการเกษตรอินทรีย์ในเรื่องนี้ตั้งอยู่บนกระบวนทัศน์ที่มองเกษตรอินทรีย์ในฐานะองค์ประกอบหนึ่งของระบบนิเวศที่มีชีวิต ดังนั้น การผลิตการเกษตรจึงต้องพึ่งพาอาศัยกระบวนการทางนิเวศวิทยาและวงจรของ ธรรมชาติ โดยการเรียนรู้และสร้างระบบนิเวศสำหรับให้เหมาะสมกับการผลิตแต่ละชนิด ยกตัวอย่างเช่น ในกรณีของการปลูกพืช เกษตรกรจะต้องปรับปรุงดินให้มีชีวิต หรือในการเลี้ยงสัตว์ เกษตรกรจะต้องใส่ใจกับระบบนิเวศโดยรวมของฟาร์ม หรือในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เกษตรกรต้องใส่ใจกับระบบนิเวศของบ่อเลี้ยง การเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ หรือแม้แต่การเก็บเกี่ยวผลผลิตจากป่า จะต้องสอดคล้องกับวิถีการและสมดุลทางธรรมชาติ แม้ว่าวิถีการธรรมชาติจะเป็นสากล แต่อาจจะมีลักษณะเฉพาะท้องถิ่นได้ ดังนั้น การจัดการเกษตรอินทรีย์จึงจำเป็นต้องสอดคล้องกับเงื่อนไขท้องถิ่น ภูมินิเวศ วัฒนธรรม และเหมาะสมกับขนาดของฟาร์ม เกษตรกรควรใช้ปัจจัยการผลิตและพลังงานอย่างมีประสิทธิภาพเน้นการใช้ซ้ำ การหมุนเวียน เพื่อที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้มีความยั่งยืน ฟาร์มเกษตรอินทรีย์ควรสร้างสมดุลของ นิเวศการเกษตร โดยการออกแบบระบบการทำฟาร์มที่เหมาะสม การฟื้นฟูระบบนิเวศท้องถิ่น และการสร้างความหลากหลายทั้งทางพันธุกรรมและกิจกรรมทางการเกษตร ผู้คนต่าง ๆ

ที่เกี่ยวข้องกับการผลิต การแปรรูป การค้า และการบริโภคผลผลิตเกษตรอินทรีย์ควรช่วยกันในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทั้งในแง่ของภูมินิเวศ สภาพบรรยากาศ นิเวศท้องถิ่น ความหลากหลายทางชีวภาพ อากาศ และน้ำ

3) มิติด้านความเป็นธรรม เกษตรอินทรีย์ควรจะต้องอยู่บนความสัมพันธ์ที่มีความเป็นธรรมระหว่างสิ่งแวดล้อมโดยรวมและสิ่งมีชีวิต ความเป็นธรรมนี้รวมถึงความเท่าเทียมการเคารพ ความยุติธรรม และการมีส่วนร่วมในการปกป้องพิทักษ์โลกที่เราอาศัยอยู่ ทั้งในระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง และระหว่างมนุษย์กับสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ในหลักการด้านนี้ความสัมพันธ์ของผู้คนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตและการจัดการผลผลิตเกษตรอินทรีย์ในทุกระดับควรมีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นธรรม ทั้งเกษตรกร คนงาน ผู้แปรรูป ผู้จัดจำหน่าย ผู้ค้า และผู้บริโภค ทุกคนควรได้รับโอกาสในการมีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีส่วนช่วยในการรักษาอธิปไตยทางอาหาร และช่วยแก้ไขปัญหาความยากจน เกษตรอินทรีย์ควรมีเป้าหมายในการผลิตอาหารและผลผลิตการเกษตรอื่น ๆ ที่เพียงพอ และมีคุณภาพที่ดี ในหลักการข้อนี้หมายรวมถึงการปฏิบัติต่อ สัตว์เลี้ยงอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดสภาพการเลี้ยงให้สอดคล้องกับลักษณะและความต้องการ ทางธรรมชาติของสัตว์รวมทั้งดูแลเอาใจใส่ความเป็นอยู่ของสัตว์อย่างเหมาะสม ทรพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่นำมาใช้ในการผลิตและการบริโภคควรจะต้องดำเนินการอย่างเป็นธรรม ทั้งทางสังคมและทางนิเวศวิทยา รวมทั้งต้องมีการอนุรักษ์ปกป้องให้กับอนุชนรุ่นหลัง ความเป็นธรรมนี้จะรวมถึงว่าระบบการผลิต การจำหน่าย และการค้าผลผลิตเกษตรอินทรีย์จะต้องโปร่งใส ความเป็นธรรม และมีการนำต้นทุนทางสังคมและสิ่งแวดล้อมมาพิจารณาเป็นต้นทุนการผลิตด้วย

4) มิติด้านการดูแลเอาใจใส่ การบริหารจัดการเกษตรอินทรีย์ควรจะต้องดำเนินการอย่างระมัดระวังและ รับผิดชอบ เพื่อปกป้องสุขภาพและความเป็นอยู่ของผู้คนทั้งในปัจจุบันและอนาคต รวมทั้งพิทักษ์ปกป้องสภาพแวดล้อมโดยรวมด้วยเกษตรอินทรีย์เป็นระบบที่มีพลวัตและมี ชีวิตในตัวเอง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นได้ทั้งจากปัจจัยภายในและภายนอกผู้ที่เกี่ยวข้องกับเกษตรอินทรีย์ควรดำเนินกิจการต่าง ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและเพิ่มผลผลิตในการผลิต แต่ในขณะเดียวกันจะต้องระมัดระวังอย่าให้เกิดความเสี่ยงต่อสุขภาพและ สิ่งแวดล้อม ดังนั้น เทคโนโลยีการผลิตใหม่ ๆ จะต้องมีการประเมินผลกระทบอย่างจริงจัง และแม้แต่เทคโนโลยีที่มีการใช้อยู่แล้ว ก็ควรจะต้องมีการทบทวนและประเมินผลกันอยู่เนือง ๆ ทั้งนี้เพราะมนุษย์เรายังไม่ได้มีความรู้ความเข้าใจอย่างดีพอเกี่ยวกับระบบ นิเวศการเกษตร ที่มีความสลับซับซ้อน ดังนั้น เราจึงต้องดำเนินการต่าง ๆ ด้วยความระมัดระวังเอาใจใส่ในหลักการนี้ การดำเนินการอย่างระมัดระวังและรับผิดชอบต่อหัวใจสำคัญของการบริหารจัดการ การพัฒนา และการคัดเลือกเทคโนโลยีที่จะนำมาใช้ในเกษตรอินทรีย์ ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อสร้างหลักประกันความมั่นใจว่าเกษตรอินทรีย์นั้นปลอดภัยและเหมาะสมกับสิ่งแวดล้อม แต่อย่างไรก็ตาม ความรู้ทางวิทยาศาสตร์แต่เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ ประสบการณ์

จากการปฏิบัติ และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สะสมถ่ายทอดกันมาก็อาจมีบทบาทในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้เช่นกัน เกษตรกรและผู้ประกอบการควรมีการประเมินความเสี่ยง และเตรียมการป้องกันจากนำเทคโนโลยีต่าง ๆ มาใช้ และควรปฏิเสธเทคโนโลยีที่มีความแปรปรวนมาก เช่น เทคโนโลยีพันธุวิศวกรรม การตัดสีนใจเลือกเทคโนโลยีต่างๆ จะต้องพิจารณาถึงความจำเป็นและระบบคุณค่าของผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะผู้ที่อาจได้รับผลกระทบ และจะต้องมีการปรึกษาหารืออย่างโปร่งใสและมีส่วนร่วม

2.3.3 เกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย

การเกษตรอินทรีย์ได้เกิดขึ้นมาพร้อมกับการวิวัฒนาการของมนุษยชาติตั้งแต่โบราณจากหลักฐานทางวิชาการ เกษตรอินทรีย์ได้เกิดขึ้นตั้งแต่ในสมัยแรกของการที่มนุษย์รู้จักการเพาะปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์เมื่อประมาณ 1,000 ปี มาแล้ว ทั้งนี้ด้วยเหตุผลเนื่องจากในสมัยแรกของการทำการเกษตรของมนุษย์นั้น มนุษย์ได้อาศัยหลักการอยู่ร่วมกันและการพึ่งพิงของสรรพสิ่งทั้งที่มีชีวิตและสิ่งแวดล้อม มีการหมุนเวียนใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่เป็นไปตามกฎเกณฑ์แห่งธรรมชาติ ปราศจากการนำเอาปัจจัยการผลิตที่เป็นสารเคมีสังเคราะห์ใด ๆ มาใช้ในการผลิต ความสมดุลของธรรมชาติได้เกิดขึ้นและคงอยู่อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ด้วยขบวนการของการอยู่ร่วมกัน การเสริมสร้างสนับสนุนของสิ่งมีชีวิตที่อยู่ร่วมกัน การแข่งขัน การต่อสู้ทำลาย การต่อสู้ดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด และนำมาซึ่งวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิตที่อยู่ร่วมกันในระบบเกษตรตามธรรมชาติในสมัยโบราณ โดยตามธรรมชาติสรรพสิ่งทั้งหลายต่างมีปฏิสัมพันธ์ทั้งเกื้อกูลและควบคุมซึ่งกันและกันอย่างอยู่ได้อย่างยั่งยืนดังที่เกิดขึ้นในสภาพนิเวศป่าไม้ตามธรรมชาติ ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดระบบเกษตรอินทรีย์ที่ใช้หลักการทางนิเวศวิทยา โดยที่ในสภาพระบบนิเวศป่าไม้ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพดินจะได้รับการปรับปรุงจากการถล่มของเศษพืช เศษซากสัตว์ ทำให้ดินเกิดความอุดมสมบูรณ์อย่างต่อเนื่อง ไม่มีการระบาดของศัตรูพืชเนื่องจากมีสิ่งมีชีวิตตามธรรมชาติช่วยควบคุมทำลายศัตรูพืช ทำให้จำนวนศัตรูพืชไม่เกิดการระบาดจนทำให้เกิดความเสียหายตราบจนกระทั่ง มนุษย์มีความต้องการผลผลิตจากการเกษตรที่เพิ่มมากขึ้น เพื่อการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน จนกระทั่งได้กลายเป็นเป็นการค้าขายเพื่อผลกำไรสูงสุดทั้งในระดับประเทศและเพื่อการส่งออกต่างประเทศมากขึ้นเป็นลำดับมีผลทำให้ระบบการผลิตการเกษตรต้องเปลี่ยนไป จากเดิมที่เป็นระบบการผลิตหลายอย่างเพื่อความพอเพียงในความเป็นอยู่ขั้นพื้นฐาน เป็นการผลิตที่มุ่งให้ได้ผลผลิตเพื่อป้อนตลาด มีการปรับเปลี่ยนจากระบบการเกษตรผสมผสานตามแนวทางของการอาศัยความสมดุลตามธรรมชาติมาเป็นระบบการผลิตเพียงอย่างเดียว ในพื้นที่ติดต่อกันอย่างกว้างขวางเป็นสาเหตุสำคัญที่นำมาซึ่งการบุกเบิกพื้นที่ป่าไม้เพื่อนำมาใช้ในการเกษตรมากขึ้น ซึ่งมีผลกระทบทำให้ความสมดุลตามธรรมชาติถูกทำลายอย่างต่อเนื่อง เป็นสาเหตุที่นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงการเกษตรที่ใช้หลักการของระบบนิเวศธรรมชาติไปสู่

ระบบการเกษตรที่ต้องนำปัจจัยการผลิตจากภายนอก เช่น ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และฮอร์โมนพืชและสัตว์เข้ามาในการเพิ่มผลผลิตอย่างในปัจจุบัน (ชนวน, มปป)

การพัฒนาเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยเกิดจากปัจจัย 4 ประการ คือ

ปัจจัยแรก คือ ความตระหนักถึงสุขภาพโดยเฉพาะในกลุ่มของประชาชนที่มีการศึกษาที่ได้รับข้อมูลของสาเหตุการเจ็บป่วย และเสียชีวิต ด้วยโรคมะเร็งที่มีผลมาจากการบริโภคอาหารที่เป็นสารพิษตกค้าง โดยเฉพาะสารกำจัดศัตรูพืชที่มีข้อมูลที่น่าเชื่อถือส่วนใหญ่เป็นสารที่ก่อให้เกิดโรคมะเร็ง คนจำนวนมากเริ่มระมัดระวังการบริโภคอาหารที่มีสารตกค้างมากขึ้นโดยพยายามหาซื้อพืชผักที่ปลอดจากสารพิษซึ่งมีขายไม่มากในราคาที่สูงกว่าพืชธรรมดา ทำให้เกิดความต้องการผลผลิตเกษตรอินทรีย์เพิ่มมากขึ้นในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา และมีส่วนสำคัญที่ทำให้การเกษตรอินทรีย์เพิ่มความสำคัญมากขึ้น

ปัจจัยที่สอง ได้แก่ปัจจัยการผลิตการเกษตรที่เป็นสารเคมีสังเคราะห์ เช่น ปุ๋ยเคมี และสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์พลอยได้ของอุตสาหกรรมปิโตรเคมี ได้มีราคาสูงขึ้นอย่างมากและรวดเร็วในช่วง 6-7 ปีที่ผ่านมา ทำให้ต้นทุนการผลิตของเกษตรกรสูงขึ้น ในขณะที่ราคาผลผลิตการเกษตรไม่ได้เพิ่มสูงขึ้นในสัดส่วนที่สมควร เกษตรกรจึงพยายามหาทางออกที่สามารถจะรอดพ้นจากสภาพการขาดทุนและหนี้สิน ในขณะเดียวกันกลุ่มขององค์กรเอกชนได้พัฒนา เกษตรกรรมทางเลือกที่เป็นตัวอย่างความสำเร็จของการเกษตรที่ไม่จำเป็นต้องใช้ปัจจัยการผลิตที่เป็นสารเคมีสังเคราะห์ และสามารถปลดปล่อยหนี้สินได้จำนวนมาก การเรียนรู้ประสบการณ์ซึ่งกันและกันของเกษตรกรได้ทำให้การเกษตรทางเลือกเป็นหนทางนำสู่เกษตรอินทรีย์ได้ขยายออกไปมากขึ้นตามลำดับ

ปัจจัยที่สาม ความตระหนักต่อสิ่งแวดล้อมที่ถูกปนเปื้อน จากสารพิษที่ใช้ในการเกษตรซึ่งมีผลทำให้สิ่งมีชีวิตในธรรมชาติ เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา ซึ่งเป็นอาหารของประชาชนในชนบทได้ถูกทำลายไปเป็นจำนวนมาก รวมทั้งประสบการณ์การเกษตรเชิงเดี่ยวที่มีข้อมูลทางวิชาการจำนวนมากได้พิสูจน์ว่าเป็นสาเหตุของ การทำให้ดินเสื่อมความอุดมสมบูรณ์ และการเกิดศัตรูพืชระบาดมากขึ้น และเป็นต้นเหตุของการใช้สารเคมีที่เป็นพิษมากขึ้น และเป็นต้นเหตุของการใช้สารเคมีที่เป็นพิษมากขึ้น การเกษตรทางเลือกซึ่งเน้นการสร้างความปลอดภัยทางชีวภาพและหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีสังเคราะห์จึงได้รับการพัฒนาไปสู่การเกษตรอินทรีย์ที่เพิ่มมากขึ้นในปัจจุบัน

ปัจจัยที่สี่ ความต้องการสินค้าอินทรีย์ของตลาดต่างประเทศที่เป็นคู่ค้ากับประเทศไทย เช่น สหภาพยุโรป สหรัฐอเมริกา ฯลฯ ได้เพิ่มทวีมากขึ้น รวมทั้งราคาผลผลิตอินทรีย์ในตลาดต่างประเทศสูงกว่าราคาผลผลิตธรรมดาประมาณ 20-30 % จึงเป็นแรงจูงใจให้ผู้ที่เข้าถึงข้อมูลเหล่านี้ซึ่งส่วนใหญ่เป็นธุรกิจการส่งออกสินค้าการเกษตรและหน่วยราชการของกระทรวงพาณิชย์ในต่างประเทศ ได้มีส่วนผลักดันให้เกิดการพัฒนาการผลิตเกษตรอินทรีย์มากขึ้นในประเทศไทย (ชนวน, มปป)

สรุปเกษตรอินทรีย์เป็นระบบการเกษตร (Farming System) ที่ใช้หลักการความสมดุลทางนิเวศวิทยาของธรรมชาติมาประยุกต์ใช้เพื่อจัดการการผลิตการเกษตร โดยผสมผสานกิจกรรมความหลากหลายทางชีวภาพของ พืช ปศุสัตว์ ประมง ป่าไม้ ฯลฯ ให้เกิดการเกื้อกูลและหมุนเวียนใช้ทรัพยากรในระบบนิเวศของไร่นาให้เกิดประโยชน์สูงสุด หลีกเลี่ยงการใช้ปัจจัยการผลิตที่ต้องนำเข้าจากภายนอกฟาร์ม ปฏิเสธการใช้ปัจจัยที่เป็นสารเคมีสังเคราะห์ เช่น ปุ๋ยเคมี สารกำจัดศัตรูพืช ฮอร์โมน สารปฏิชีวนะ ฯลฯ ที่สะอาดและปลอดภัยต่อสุขภาพของผู้บริโภค อนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมการเกษตรไปพร้อม ๆ กับการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน บทบาทของเกษตรอินทรีย์ ไม่ว่าจะเป็นการผลิตในไร่นา การแปรรูป การกระจายผลผลิต หรือการบริโภค ต่างก็มีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะที่ดีของระบบนิเวศและสิ่งมีชีวิต ทั้งปวง ตั้งแต่สิ่งมีชีวิตที่มีขนาดเล็กสุดในดินจนถึงตัวมนุษย์เราเอง เกษตรอินทรีย์จึงมุ่งที่จะผลิตอาหารที่มีคุณภาพสูง และมีคุณค่าทางโภชนาการ เพื่อสนับสนุนให้มนุษย์ได้มีสุขภาวะที่ดีขึ้น ด้วยเหตุนี้ เกษตรอินทรีย์จึงเลือกที่จะปฏิเสธการใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช เวชภัณฑ์สัตว์ และสารปรุงแต่งอาหาร ที่อาจมีอันตรายต่อสุขภาพ ซึ่งผู้วิจัยให้ความสำคัญเพราะว่าเกษตรกรอินทรีย์เป็นผู้ผลิตแหล่งอาหารที่สำคัญในส่วนที่เป็นต้นน้ำของห่วงโซ่อาหารของมนุษย์ที่ทำให้เกิดความปลอดภัยที่สามารถตอบสนองความต้องการความต้องการบริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์ในประเทศที่กำลังพัฒนาที่มีความต้องการบริโภคเพิ่มขึ้นมาก เพื่อที่จะส่งเสริมให้เกษตรกรอินทรีย์จังหวัดจันทบุรีมีส่วนร่วมและเกิดการพัฒนาผลผลิตอินทรีย์ให้เกิดการกระจายสินค้าไปยังตลาดค้าปลีก ออกวางจำหน่ายมากขึ้นเป็นการรองรับความต้องการบริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่กำลังขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยมุ่งเน้นการนำแนวคิดการมีส่วนร่วมสู่การพัฒนาเกษตรอินทรีย์ตามหลักหลักการเกษตรอินทรีย์ของสหพันธ์ฯ ประกอบด้วยหลักการ 4 ข้อสำคัญ คือ สุขภาพ, นิเวศวิทยา, ความเป็นธรรม, และการดูแลเอาใจใส่ (health, ecology, fairness and care) นำไปสู่การกำหนดแนวคิดในการศึกษาวิจัยของผู้วิจัย

2.4 แนวคิดความรู้เกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน

“วิสาหกิจชุมชน” หมายความว่า กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะ เป็นนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคลเพื่อสร้างรายได้และเพื่อ การพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน (พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548)

จิระนุช ชาญณรงค์กุลพ. 2559 (บทความออนไลน์.) ได้กล่าวถึง วิสาหกิจชุมชน (community enterprise) หมายถึง กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการ

ดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นนิตินบุคคลในรูปแบบใด หรือไม่เป็นนิตินบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน ความหมายของวิสาหกิจชุมชนโดยสรุป คือ การประกอบการเพื่อการจัดการ "ทุนของชุมชน" อย่างสร้างสรรค์เพื่อการพึ่งตนเอง

"ทุนของชุมชน" ไม่ได้หมายถึงแต่เพียงเงิน แต่รวมถึงทรัพยากร ผลผลิต ความรู้ ภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม (กฎเกณฑ์ทางสังคมที่ร้อยรัดผู้คนให้อยู่ร่วมกันเป็นชุมชน เป็นที่ป็นนึ่งไวใจกัน) พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 เป็นกฎหมายที่มีเจตนารมย์ที่จะให้การส่งเสริมกิจการของชุมชน ทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือการอื่น ๆ ให้มีความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ มีระบบเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็งพร้อมสำหรับการแข่งขันทางการค้าในทุกกระดับ รวมไปถึงการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ไปสู่การเป็นผู้ประกอบการขนาดย่อมและขนาดกลางต่อไป

การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนต้นแบบ เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนได้เรียนรู้ตนเอง ในด้านต่าง ๆ ได้แก่การกำหนดทิศทางของวิสาหกิจชุมชน การวางแผนดำเนินงาน การดำเนินงานด้านการตลาด การวิเคราะห์ผลการดำเนินงาน การบริหารสมาชิก เป็นต้น เพื่อเป็นต้นแบบและแนวทางให้วิสาหกิจชุมชน เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ได้เรียนรู้และพัฒนากิจการวิสาหกิจชุมชนอย่างเหมาะสมต่อไป

สรุปแนวคิดของผู้วิจัยมีแนวคิดความสอดคล้องกับข้างต้นว่า วิสาหกิจชุมชน (community enterprise) หมายถึง กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการในรูปแบบนิตินบุคคล หรือไม่เป็นนิตินบุคคล ที่มีวัตถุประสงค์ของกลุ่มเพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน โดยมีการประกอบการเพื่อการจัดการ "ทุนของชุมชน" อย่างสร้างสรรค์เพื่อการพึ่งตนเอง "ทุนของชุมชน" ที่ประกอบไปด้วยทุนที่เป็นเงิน ทรัพยากร ผลผลิต ความรู้ ภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม โดยใช้กฎเกณฑ์ทางสังคมที่ร้อยรัดผู้คนให้อยู่ร่วมกันเป็นชุมชน เป็นที่ป็นนึ่งไวใจกันตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ขับเคลื่อนการทำงานของกลุ่มกิจการของชุมชน ทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือการอื่น ๆ ให้มีความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้มีระบบเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็งพร้อมสำหรับการแข่งขันทางการค้าในทุกกระดับ รวมไปถึงการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ไปสู่การเป็นผู้ประกอบการขนาดย่อมและขนาดกลางต่อไป

และในส่วนของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนต้นแบบ เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนได้เรียนรู้ตนเอง ในด้านต่าง ๆ ได้แก่การกำหนดทิศทางของวิสาหกิจชุมชน การวางแผนดำเนินงาน การดำเนินงานด้านการตลาด การวิเคราะห์ผลการดำเนินงาน การบริหารสมาชิก เป็นต้น เพื่อเป็นต้นแบบและแนวทางให้วิสาหกิจชุมชน เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ได้เรียนรู้และพัฒนากิจการวิสาหกิจชุมชนอย่างเหมาะสมต่อไป ซึ่งผู้วิจัยจะนำแนวคิดดังกล่าวข้างต้นมาทำการสร้างกรอบแนวคิดในการสร้างต้นแบบ

ห่วงโซ่อาหารของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ประมงพื้นบ้าน เกษตรอินทรีย์ สู่การเชื่อมโยงธุรกิจการ
ท่องเที่ยวชุมชน(ตลาดท่องเที่ยวชุมชน โรงแรม รีสอร์ท โฮมสเตย์) ในการสร้างมูลค่าเพิ่มเชิงพาณิชย์
บนเศรษฐกิจฐานรากที่มั่นคงจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดตราด ต่อไป

2.5 ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการนำระบบ ERP มาใช้

ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการนำระบบ ERP มาใช้ แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

2.6.1 ขั้นตอนที่ 1 ปัจจัยแห่งความสำเร็จในขั้นตอนวางแผนของการนำระบบ ERP มาใช้ มี
ดังต่อไปนี้

1) การเน้นการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดและจิตสำนึก

เน้นการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดและจิตสำนึกภายในบริษัทว่า จะทำการปรับปรุง
องค์กรก่อนการนำระบบ ERP มาใช้ผู้บริหารระดับสูงต้องเป็นผู้นำในการดำเนินกิจกรรมเพื่อ
เปลี่ยนแปลงแนวความคิดและจิตสำนึกของหน่วยงานภายในบริษัทแม้ว่าต้องใช้เวลาก็ตาม หลังจาก
นั้นผู้บริหารสูงสุดต้องประกาศนโยบายภายในบริษัทเพื่อดำเนินการพัฒนาปรับปรุงองค์กรโดยการนำ
ระบบ ERP เข้ามาใช้เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาองค์กร ผู้บริหารสูงสุดต้องแสดงให้เห็นอย่าง
ชัดเจนถึงการตัดสินใจอย่างแน่วแน่ในการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทางธุรกิจ (Business Process) ที่
เกี่ยวข้องทั่วทั้งองค์กรโดยใช้การติดตั้งระบบ ERP มาเป็นโอกาสในการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงองค์กร
โดยไม่ยึดติดกับกระบวนการทางธุรกิจในอดีต ซึ่งรูปแบบที่เน้นการเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกเช่นนี้
สามารถเห็นได้จากตัวอย่างโรงงานที่ประสบความสำเร็จในการนำระบบ ERP มาใช้ปัจจัยแห่ง
ความสำเร็จในขั้นตอนการวางแผน ปัจจัยแห่งความสำเร็จในขั้นตอนการพัฒนาและติดตั้ง ปัจจัยแห่ง
ความสำเร็จในขั้นตอนใช้งานและการพัฒนาต่อยอด

2) การวางแผนการปรับปรุงล่วงหน้า

หลังจากการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดและจิตสำนึกของการปรับปรุงองค์กรแล้ว ควร
มีการดำเนินการวางแผนการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมขององค์กร การปรับปรุงกระบวนการทางธุรกิจ
และการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทำงานโดยให้ทุกฝ่ายทุกแผนกภายในบริษัทเข้ามามีส่วนร่วม
รวมทั้งบุคลากรที่อยู่ในสายการผลิต

3) การเลือกระบบ ERP ที่เหมาะสม

การนำระบบ ERP มาใช้ จำเป็นต้องสร้างระบบสารสนเทศขององค์กรขึ้นใหม่ โดย
ERP ซอฟต์แวร์สำเร็จรูปจะเป็นเครื่องมือในการสร้างกระบวนการทางธุรกิจที่มีประสิทธิภาพตามโซ่
อุปทาน (Supply Chain) การเลือกระบบ ERP ที่เหมาะสมจึงหมายถึงการเลือกระบบการทาง
ธุรกิจที่ดีที่สุด (Best Practice) ของระบบ ERP มาใช้ ดังนั้นควรเลือกระบบ ERP ที่มีการพัฒนาอย่าง
ต่อเนื่องและเหมาะสมกับองค์กร รวมทั้งมีฟังก์ชันการใช้งานที่มีประสิทธิภาพ

4) การเลือกที่ปรึกษาและผู้ให้บริการระบบ ERP ที่เหมาะสม

ในการติดตั้งและใช้ระบบ ERP เพื่อออกแบบและพัฒนาระบบสารสนเทศขององค์กร โดยใช้ฐานข้อมูลเดียวกันทั้งองค์กร ทำให้ต้องเลือกที่ปรึกษาและผู้ให้บริการระบบ ERP ที่มีประสบการณ์ทั้งในการติดตั้งระบบ ERP และประสบความสำเร็จในการนำระบบ ERP มาใช้ รวมทั้งมีความรู้เกี่ยวกับรายละเอียดของระบบ ERP ที่เลือกอย่างละเอียดและมีประสิทธิภาพ ในการเลือกที่ปรึกษาและผู้ให้บริการระบบ ERP ที่เหมาะสมนั้นนอกจากพิจารณาความเชี่ยวชาญในระบบ ERP ที่เลือกแล้ว ยังต้องมีความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ในการติดตั้งระบบ ERP ในประเภทธุรกิจอุตสาหกรรมที่ให้คำปรึกษาแนะนำการนำระบบ ERP มาใช้ด้วย

5) การกำหนดขอบเขตการนำระบบ ERP มาใช้อย่างชัดเจน

ควรกำหนดขอบเขตการนำระบบ ERP มาใช้อย่างชัดเจนพร้อม ๆ กับการทำแผนการปรับปรุงองค์กรซึ่งอาจกำหนดโดยเลือกที่จะบูรณาการระบบงานทั้งหมดทั่วทั้งองค์กรเข้าด้วยกัน หรือในขั้นแรกจะนำระบบ ERP มาใช้ในขอบเขตของระบบงานในส่วนหลักที่สำคัญก่อน แล้วจึงขยายขอบเขตการนำระบบ ERP ไปใช้ทั่วทั้งองค์กรต่อไป สิ่งสำคัญที่ต้องพิจารณาคือ แนวคิดของการนำระบบ ERP มาใช้เพื่อปรับปรุงการจัดการโลจิสติกส์และโซ่อุปทาน (Logistics and Supply Chain Management) ให้มีประสิทธิภาพสูงสุดโดยการบูรณาการระบบงานเข้าด้วยกัน เชื่อมโยงข้อมูลทั่วทั้งองค์กรได้อย่างรวดเร็ว ถูกต้อง และแม่นยำ ดังนั้นการจำกัดขอบเขตของการนำระบบ ERP มาใช้ในขอบเขตที่แคบมากเกินไปจะทำให้ประสิทธิผลด้านการจัดการของการนำระบบ ERP มาใช้ลดลง นอกจากนั้น สิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือไม่ว่าจะเลือกขอบเขตของการนำระบบ ERP มาใช้อย่างไร จะต้องรวมถึงฟังก์ชันการใช้งานของระบบ ERP ที่เกี่ยวข้องกับการประเมินและการวัดผลด้านการจัดการ เช่น บัญชีและการเงิน การจัดการสินค้าคงคลัง และการจัดการวัสดุในการผลิตเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อช่วยในการเชื่อมโยงระบบ ERP เข้ากับการพัฒนาปรับปรุงการบริหารจัดการองค์กร

2.6.2 ขั้นตอนที่ 2 ปัจจัยแห่งความสำเร็จในขั้นตอนการพัฒนาและติดตั้งระบบ ERP มีดังต่อไปนี้

1) การออกแบบกระบวนการทางธุรกิจ (Business Process Design)

ดำเนินการออกแบบกระบวนการทางธุรกิจ (Business Process Design) โดยการขจัดกระบวนการทำงานที่ไม่จำเป็น การรวมกระบวนการทำงานที่ซ้ำซ้อนเข้าไว้ด้วยกัน การปรับลำดับกระบวนการทำงานให้สะดวกรวดเร็ว และการปรับปรุงกระบวนการทำงานให้ง่ายและมีประสิทธิภาพมากขึ้นตามกระบวนการทางธุรกิจ (Business Process) ที่ดี (Best Practice)

2) การทำต้นแบบ (Prototyping) ของระบบ ERP

ขั้นสุดท้ายของการออกแบบกระบวนการทางธุรกิจ (Business Process Design) คือ การพัฒนาระบบ ERP ที่จะนำไปใช้งานจริง โดยการกำหนดพารามิเตอร์ของ ERP ซอฟต์แวร์สำเร็จรูป ให้ดำเนินการตามกระบวนการทางธุรกิจที่ออกแบบไว้

3) การทดสอบและการประเมินกระบวนการทางธุรกิจ (Business Process) และการออกแบบกระบวนการทางธุรกิจทวนซ้ำในหลายกรณี การออกแบบกระบวนการทางธุรกิจโดยการเลือกจากรูปแบบกระบวนการทางธุรกิจที่กำหนดของระบบ ERP แล้วนำมาทำการกำหนดพารามิเตอร์พัฒนาให้เป็นระบบ ERP นั้นจะไม่สำเร็จในครั้งเดียว ส่วนใหญ่จึงเป็นการพัฒนาที่ต้องทำแบบทวนซ้ำ

4) การเลือกการพัฒนาโดยใช้การสร้างระบบภายนอก

ในการพัฒนากระบวนการทางธุรกิจที่ต้องการควรเลือกจากกระบวนการทางธุรกิจมาตรฐานที่มีให้เลือกใน ERP ซอฟต์แวร์สำเร็จรูป อย่างไรก็ตามอาจมีกรณีที่กระบวนการทางธุรกิจที่ต้องการ ไม่สามารถสร้างขึ้นด้วยกระบวนการทางธุรกิจที่ระบบ ERP มีอยู่เดิม และบางกรณีฟังก์ชันที่ ERP ซอฟต์แวร์สำเร็จรูปมีให้อาจไม่พอเพียง ดังนั้นจึงต้องดำเนินการพัฒนาระบบ ERP โดยใช้การสร้างระบบภายนอก

5) การสร้างระบบภายนอกเสริมระบบ ERP

การสร้างระบบภายนอกเสริมระบบ ERP เป็นการพัฒนาโมดูลเพิ่มขึ้น โดยข้อกำหนดของกระบวนการทางธุรกิจที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องใช้ซอฟต์แวร์ภายนอกเสริมระบบ ERP ซึ่งได้กำหนดไว้ในขั้นตอนการออกแบบกระบวนการทางธุรกิจรวม และต้องพัฒนาให้ ตรงกับความต้องการของกระบวนการทางธุรกิจอย่างถูกต้อง

การสร้างระบบภายนอกมีทั้งกรณีที่เป็นการพัฒนาซอฟต์แวร์ของตนเองและกรณีที่น่าซอฟต์แวร์ภายนอกที่มีอยู่แล้วมาใช้ ในกรณีที่ใช้ซอฟต์แวร์ภายนอกเสริมระบบ ERP จำเป็นต้องเลือกซอฟต์แวร์ที่เหมาะสมกับระบบ ERP และฟังก์ชันการใช้งานที่ต้องการ

6) การทดสอบ

จากการติดตั้งระบบ ERP ซึ่งมีการออกแบบกระบวนการทางธุรกิจตามที่ต้องการ และเป็นการพัฒนาระบบสารสนเทศที่มีขนาดใหญ่ครอบคลุมการทำงานของทุกฝ่ายทุกแผนกในองค์กร สิ่งสำคัญของการทดสอบ จึงเป็นการทดลองว่า กระบวนการทางธุรกิจที่พัฒนาขึ้นเป็นไปตามที่คาดหวังหรือไม่ นอกจากนั้นการทดสอบยังเป็นขั้นตอนที่สำคัญในการให้ความรู้เกี่ยวกับการทำงานของระบบ ERP แก่ผู้ใช้งานถึงการให้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการทางธุรกิจและการเตรียมความพร้อมการใช้งาน เพื่อให้ผู้ใช้ระบบ ERP สามารถใช้งานระบบได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.3.3 ขั้นตอนที่ 3 ปัจจัยแห่งความสำเร็จในขั้นตอนใช้งานและขั้นตอนพัฒนาต่อยอด

1) การถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการทำงานและการใช้งาน

การถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการทำงานและการใช้ระบบ ERP แก่ผู้ใช้ระบบเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งต้องดำเนินการก่อนใช้งานจริง และต้องฝึกอบรมในขณะที่ใช้ระบบ ERP แล้ว การให้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการทางธุรกิจต้องกระทำไม่เฉพาะแต่ในเรื่องการทำงานและการใช้ระบบ ERP ในส่วนที่ผู้ใช้ระบบ ERP ต้องใช้งานเท่านั้น แต่ยังต้องให้ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบของธุรกิจขององค์กรโดยรวมและกระบวนการทางธุรกิจที่เกี่ยวข้องของแผนกอื่น ๆ ด้วย สิ่งที่สำคัญมากคือ การทำความเข้าใจว่ากระบวนการทางธุรกิจของแผนกตนเองมีความสัมพันธ์อย่างไรกับกระบวนการทางธุรกิจของแผนกอื่น และมีการบูรณาการรวมระบบงานทั้งองค์กรอย่างไร ซึ่งจะทำให้เข้าใจถึงแนวคิดพื้นฐานของระบบ ERP และเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพของการนำระบบ ERP มาใช้

2) การยกระดับความชำนาญของผู้ใช้ระบบ ERP

ในการนำระบบ ERP มาใช้ที่ประสบความสำเร็จนั้น หลังจากเริ่มใช้งานระบบ ERP จริงแล้ว จะต้องมีการยกระดับความชำนาญของผู้ใช้ระบบ ERP ให้สามารถเข้าใจและเชื่อมั่นในข้อมูลของระบบ ERP และนำไปใช้ประโยชน์ในการบริหารจัดการได้ สิ่งที่ต้องดำเนินการเพื่อยกระดับความชำนาญของผู้ใช้ระบบ ERP มีดังนี้

1 การใช้ประโยชน์ข้อมูลของผู้บริหารระดับสูง ก่อนอื่นต้องทำให้ผู้บริหารมีความชำนาญถึงระดับที่สามารถเรียกขอข้อมูลที่ซับซ้อนจากระบบ ERP และนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการพิจารณาตัดสินใจในระดับบริหาร เช่น การประชุมผู้บริหารเพื่อกำหนดนโยบายและกลยุทธ์ขององค์กร เป็นต้น

2 การใช้ประโยชน์ข้อมูลในระดับผู้จัดการ ผู้จัดการแผนกต่าง ๆ จะต้องสามารถใช้ข้อมูลจากระบบ ERP ในการตัดสินใจในเชิงการจัดการได้ และสามารถขอข้อมูลใหม่ ๆ จากระบบ ERP ได้ด้วย

3 การใช้ประโยชน์ข้อมูลในระดับผู้ใช้งานระบบ ERP จำเป็นต้องสนับสนุนให้พนักงานที่ใช้ระบบ ERP สามารถใช้ประโยชน์ข้อมูลของระบบ ERP ในการปฏิบัติงานประจำวันได้

4 การเพิ่มความถูกต้องแม่นยำของข้อมูล ความพยายามอย่างต่อเนื่องในการเพิ่มความถูกต้องแม่นยำของข้อมูลด้วยการกำหนดช่วงเวลาในการป้อนข้อมูลเข้าไปในระบบ ERP ให้เป็นแบบเรียลไทม์มีความสำคัญอย่างมาก

5 ความพยายามเพื่อให้เกิดความเชื่อถือระบบ ERP ต้องมีความพยายามอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความเชื่อถือระบบ ERP และทำให้พนักงานสามารถใช้ระบบ ERP ในการปฏิบัติงานประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด

3) การเพิ่มประสิทธิผลของการนำระบบ ERP มาใช้อย่างต่อเนื่อง

การนำระบบ ERP มาใช้ให้ประสบความสำเร็จนั้น ไม่ใช่เพียงแค่การแสดงผลประสิทธิผลในเชิงการบริหารที่บรรลุตามขั้นตอนการวางแผนนำระบบ ERP มาใช้เท่านั้น แต่ต้องเพิ่มประสิทธิผล

อย่างต่อเนื่องหลังจากนำระบบ ERP มาใช้ด้วยการดำเนินโครงการพัฒนาปรับปรุงการทำงานโดยการกำหนดตัวชี้วัดประเมินประสิทธิผลในเชิงการจัดการอย่างชัดเจน และเริ่มทำโครงการพัฒนาปรับปรุงการทำงานเพื่อให้บรรลุผลตามตัวชี้วัดดังกล่าว เช่น โครงการลดต้นทุนสินค้าคงคลัง โครงการลดช่วงเวลาในการผลิตและดำเนินการ (Lead Time) เป็นต้น เพื่อวัดผลการพัฒนาปรับปรุงกระบวนการภายในองค์กร นอกจากนี้ควรเน้นการวัดผลการปรับปรุงกระบวนการที่ส่งผลต่อลูกค้า เช่น โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการส่งมอบสินค้าสำเร็จรูปให้ลูกค้าตามกำหนดเวลา และการเพิ่มอัตราการส่งมอบสินค้าที่มีคุณภาพตรงตามความต้องการของลูกค้าและครบจำนวนตามที่ลูกค้าสั่ง เป็นต้น เพื่อเพิ่มระดับความพึงพอใจของลูกค้า รวมทั้งการพัฒนาปรับปรุงตัวชี้วัดด้านการเงินเช่น การปรับปรุงกระแสเงินสด (Cash Flow) เป็นต้น

การดำเนินกิจกรรมพัฒนาปรับปรุงกระบวนการทำงานโดยใช้ระบบ ERP อย่างต่อเนื่องทำให้เกิดการปรับปรุงกระบวนการทางธุรกิจของระบบ ERP เอง ซึ่งการพัฒนาปรับปรุงระบบ ERP อย่างต่อเนื่องจะส่งผลให้เกิดการเพิ่มประสิทธิผลของการนำระบบ ERP มาใช้เป็นลูกโซ่ต่อไป

4) การนำระบบ ERP ไปใช้ทั่วทั้งองค์กรอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

ในตัวอย่างการนำระบบ ERP มาใช้อย่างมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จนั้นพบว่า หลังจากประสบความสำเร็จในการนำระบบ ERP มาใช้ในแผนกงานหรือหน่วยงานนำร่องภายในองค์กรที่กำหนดแล้วควรนำระบบ ERP ไปใช้ทั่วทั้งองค์กรในแผนกอื่นและหน่วยงานอื่นภายในองค์กรอย่างรวดเร็ว เนื่องจากจะทำให้สามารถเพิ่มประสิทธิผลในเชิงการจัดการด้านการนำระบบ ERP มาใช้ทั่วทั้งองค์กร

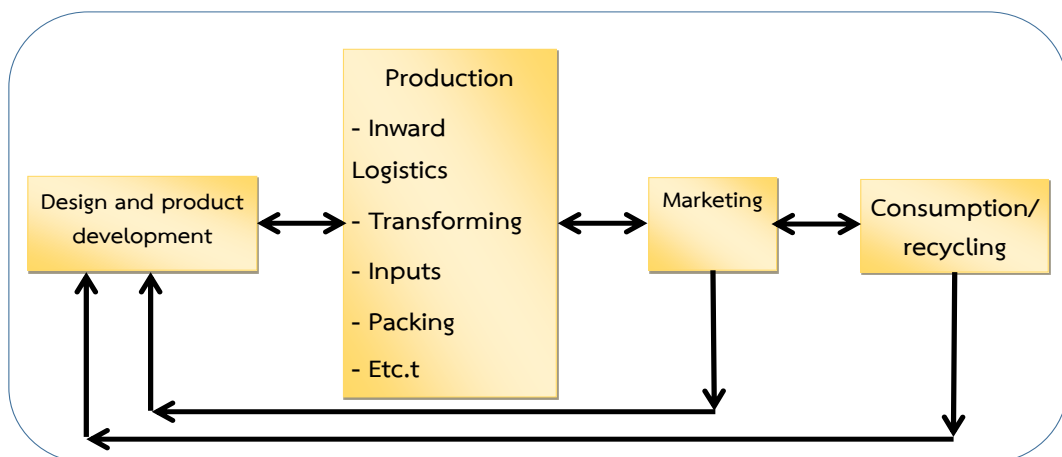
5) การพัฒนาต่อยอดระบบ ERP

การนำระบบ ERP มาใช้ ช่วยให้มีการบูรณาการระบบงานหลักในธุรกิจเข้าด้วยกันทั้งองค์กร ทำให้เกิดการไหลเวียนของข้อมูลสารสนเทศอย่างรวดเร็ว มีความถูกต้องและแม่นยำสูง ผลที่ได้คือเกิดการปรับปรุงการบริหารจัดการที่รวดเร็วจากการใช้ข้อมูลสารสนเทศที่ถูกต้องแม่นยำในการวางแผนและตัดสินใจ รวมทั้งเกิดการบริหารจัดการที่เข้มแข็ง มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ในกรณีนี้จึงควรพัฒนาต่อยอดการนำ ERP มาใช้โดยเริ่มจากการพิจารณาทบทวนโมเดลทางธุรกิจ (Business Model) ขององค์กรก่อน แล้วจึงออกแบบและพัฒนากระบวนการทางธุรกิจ (Business Process) ที่สอดคล้องกับ Business Model ดังนั้นการนำระบบ ERP มาใช้จึงไม่ใช่เพียงแค่สำหรับการพัฒนาองค์กรในปัจจุบันเท่านั้น แต่ควรต้องมีการวางแผนโดยคำนึงถึงการพัฒนาต่อยอดระบบ ERP ในอนาคต

2.6 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาห่วงโซ่คุณค่า

คำว่า ห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) ได้ถูกนำมาใช้โดย Michael Porter (1985) ในหนังสือชื่อ “Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance” โดยการวิเคราะห์ห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain Analysis) คือ การอธิบายกิจกรรมภายในและรอบขององค์กรที่เกิดขึ้นและเชื่อมโยงกิจกรรมดังกล่าวไปสู่การวิเคราะห์จุดแข็งในด้านการแข่งขัน ขององค์กร โดย Porter เชื่อว่าองค์กรที่ผลิตสินค้าหรือบริการจะต้องมีการกำหนดกิจกรรมในแต่ละช่วงการผลิตอย่างเป็นระบบเพื่อจะผลิตสินค้าที่ทำให้ผู้บริโภคยินดีจะจ่ายสำหรับสินค้านั้น ซึ่งความสามารถในการดำเนินกิจกรรมและความสามารถในการเชื่อมโยงกิจกรรมดังกล่าวเข้าด้วยกันจะนำไปสู่ความได้เปรียบในการแข่งขัน

สำหรับ ห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) ตามคู่มือสำหรับการวิจัยห่วงโซ่คุณค่าของ Kaplinsky และ Morris (2000) ได้ให้ความหมายว่า ห่วงโซ่คุณค่า คือ การอธิบายแนวคิดของกิจกรรมทั้งหมดในการได้มาซึ่งผลผลิตสินค้า หรือบริการ ผ่านระยะการผลิตต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน (ตั้งแต่การศึกษาข้อมูลทางการผลิตสินค้า การแปรรูปสินค้า รวมไปถึงการผลิตสินค้า ที่เรียกว่าบริการ) การขนส่งไปสู่ผู้บริโภคสุดท้าย และการกำจัดของเสียหลังจากการใช้ ดังรูป 2.2 ยกตัวอย่าง อย่างเช่น ห่วงโซ่คุณค่าของอาหารแปรรูปจากสินค้าเกษตร การวิเคราะห์จะเริ่มต้นตั้งแต่กิจกรรมในระดับฟาร์มซึ่งรวมถึงอุปทานของปัจจัยการผลิต ต่อเนื่องไปยัง การแปรรูปสินค้า การเก็บรักษา การบรรจุ การกระจายสินค้า ซึ่งสินค้าตั้งแต่วัตถุดิบไปจนถึงมือผู้บริโภคสุดท้าย จะต้องผ่านขั้นตอน และเกี่ยวข้องกับ คนกลาง (Stakeholder) มากมาย โดยมูลค่าของสินค้า จะถูกเพิ่มขึ้นในแต่ละขั้นการผลิต

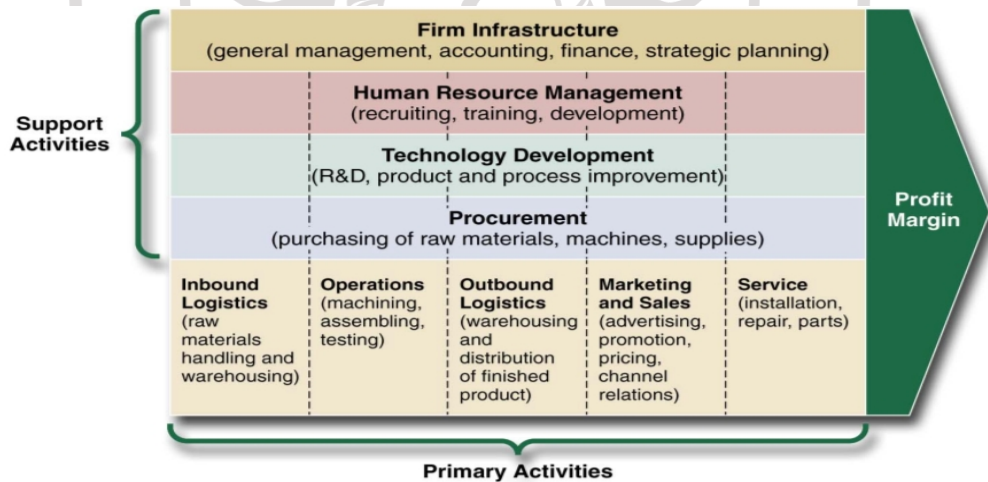
รูปที่ 2.2 การเชื่อมโยงของห่วงโซ่คุณค่าอย่างง่าย
ที่มา: Kaplinsky และ Morris (2000)

สำหรับความหมายของ สุชาติ ธาดาธำรงเวช ได้ให้ความหมายว่า ห่วงโซ่แห่งคุณค่าหรือ เครือข่ายการสร้างคุณค่า เป็นการแบ่งโครงสร้างองค์กรออกเป็นประเภทต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการ กำหนดจุดอ่อนและจุดแข็งอย่างเป็นระบบ โดยผู้บริหารจะแบ่งกิจกรรมของธุรกิจออกเป็นกิจกรรม ต่าง ๆ เพื่อสร้างคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์หรือบริการ

สรุป สายโซ่คุณค่าเป็นการศึกษามูลค่าที่เกิดขึ้นของกิจกรรมในการผลิตสินค้าหรือบริการ ตั้งแต่กระบวนการได้มาของวัตถุดิบ จนกระทั่งถึงผู้บริโภคขั้นสุดท้าย

ตามแนวคิดของ Porter ได้แบ่งกิจกรรมออกเป็น 2 ส่วน ดังรูป 2.3 คือ

1. กิจกรรมหลัก (Primary Activities) ได้แก่
  - การนำวัตถุดิบเข้า (Inbound Logistics)
  - การผลิต (Operations)
  - การส่งผลิตภัณฑ์ออก (Outbound Logistics)
  - การตลาดและการขาย (Marketing & Sales)
  - การให้บริการภายหลังการขาย (After Sales Service)

ภาพที่ 2.3 แบบจำลองพื้นฐานของห่วงโซ่คุณค่าของ Porter
ที่มา : ณรงค์ อนุพันธ์. เอกสารประกอบการสอน. 2557

2. กิจกรรมสนับสนุน (Support Activities) ได้แก่
  - โครงสร้างพื้นฐานของบริษัท (Firm Infrastructures)
  - การจัดการทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Management)
  - การพัฒนาเทคโนโลยี (Technology Development)
  - การจัดซื้อจัดหา (Procurement)

- การวางแผนเชิงกลยุทธ์ (Strategic Planning)

สำหรับการผลิตสินค้าและบริการ คือ การแปรรูปจากวัตถุดิบไปสู่ผลผลิต ซึ่งประกอบด้วย การผลิต (Production) ระบบขนส่ง (Logistic) และกระบวนการปรับปรุงคุณภาพของสินค้า และบริการอย่างต่อเนื่อง (Continuous Improvement Processes)

ส่วน Margin หมายถึง กำไรขององค์กรซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถในการบริหารความเชื่อมโยงระหว่างกิจกรรมทั้งหมดในห่วงโซ่คุณค่าขององค์กร โดยสิ่งสำคัญที่ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จคือ ความเชื่อมโยงระหว่างแต่ละกิจกรรม (Linkage) ซึ่งความเชื่อมโยงนี้จะป็นดั่งส่งผ่านข้อมูลข่าวสาร สินค้า และบริการ

ในการผลิตหรืออุตสาหกรรมส่วนใหญ่ ห่วงโซ่คุณค่าของธุรกิจจะต้องถูกเชื่อมโยงกับห่วงโซ่คุณค่าอื่นได้แก่ ห่วงโซ่คุณค่าอุปทาน (Supplier Value Chain) ห่วงโซ่คุณค่าช่องทางการจำหน่าย (Channel Value Chain) และห่วงโซ่คุณค่าของผู้บริโภค (Customer Value Chain) ซึ่งการวิเคราะห์ห่วงโซ่คุณค่าจะเป็นการวิเคราะห์ระบบห่วงโซ่คุณค่าของการดำเนินงานทั้งหมดขององค์กร ดังนั้นการวิเคราะห์ห่วงโซ่คุณค่าจึงประกอบไปด้วย

- การวิเคราะห์ห่วงโซ่คุณค่าของธุรกิจเอง (ต้นทุนใดบ้างที่เกี่ยวข้องกับแต่ละกิจกรรมของธุรกิจ)
- การวิเคราะห์ห่วงโซ่คุณค่าของผู้บริโภค (ผลิตภัณฑ์ของธุรกิจจะสามารถตอบสนองต่อห่วงโซ่คุณค่าของผู้บริโภคได้อย่างไร)

สรุป Value Chain Model (แบบจำลองห่วงโซ่คุณค่า) Michael E. Porter เป็นการกำหนดรูปแบบการวิเคราะห์โซ่คุณค่าโดยคำนึงถึงต้นทุนการบริหารจัดการโซ่อุปทานในแต่ละหน่วยงานหรือแต่ละแผนกขององค์กร โดยแบ่งเป็น กิจกรรมหลัก (Primary Activities) ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ขณะที่กิจกรรมสนับสนุน (Support Activities) เป็นกิจกรรมที่สนับสนุนการดำเนินกิจกรรมหลักเพื่อให้เกิดการพัฒนาประสิทธิภาพให้ดีขึ้น เพื่อสร้างผลกำไร (Profit Margin) และในส่วนของท้าววิจัยผู้วิจัยจะนำมาใช้เป็นตัวแบบในการศึกษาการสร้างต้นแบบห่วงโซ่อาหารของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ประมงพื้น เกษตรอินทรีย์ สู่การเชื่อมโยงธุรกิจการท่องเที่ยวชุมชน(ตลาดท่องเที่ยวชุมชน โรงแรม รีสอร์ท โฮมสเตย์) ในการสร้างมูลค่าเพิ่มเชิงพาณิชย์บนเศรษฐกิจฐานรากที่มั่นคงจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดตราด

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รังสรรค์ ปิติปัญญา (2542) ได้อธิบายว่าธุรกิจชุมชนเป็นธุรกิจของชุมชน โดยมีคนในชุมชนร่วมกันเป็นเจ้าของ ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และร่วมกันรับผิดชอบผลที่เกิดจากการดำเนินงาน ถือว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาให้เศรษฐกิจชุมชนมีความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน การส่งเสริมให้

ชาวบ้านทำธุรกิจชุมชน เป็นการส่งเสริมให้ชาวบ้านมีโอกาสเรียนรู้วิธีการจัดการธุรกิจ การทำงานร่วมกันเพื่อตัวเองและเพื่อส่วนรวม ตลอดจนได้เรียนรู้ถึงการจัดการผลประโยชน์เพื่อพัฒนาชุมชน การเรียนรู้ผ่านการทำธุรกิจชุมชนนี้จะทำให้ชาวบ้านและชุมชนสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้เหมาะสม และเกิดการพัฒนาที่ต่อเนื่อง ดังนั้นธุรกิจชุมชน จึงนับว่าเป็นวิธีการหรือกระบวนการที่มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อ “การพัฒนาคนและชุมชน” ซึ่งนอกจากนี้ผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนโดยตรงแล้วยังเชื่อว่าจะมีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนด้วย

ในการศึกษาเรื่องผู้ประกอบการในประเทศแอฟริกาใต้ของ Adonisi and Wyk (2012) พบว่ามีปัจจัย 8 ด้าน ของระบบการบริหารงานบุคคลที่ส่งผลต่อด้านการตลาดของผู้ประกอบการ คือ การตัดสินใจในการทำงาน สิ่งสนับสนุนด้านการจัดการ ระบบแรงจูงใจ การได้มาซึ่งนวัตกรรม การสนับสนุนทางการเงิน เวลาในการทำงานที่ยืดหยุ่น ขอบเขตขององค์การ และระยะเวลาการทำงาน ในด้านการเงินชุมชน ปัทมาวดี ชูชุกิ (2552: 20-21) ได้อธิบายไว้ว่า องค์การการเงินในชุมชน เป็นเครื่องมือหนึ่งที่ชาวบ้านใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนา ด้วยการกักเงินที่ดอกเบี้ยต่ำที่สุดมาเป็นเครื่องมือในการดำเนินกิจกรรม เช่น การเกษตร อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านยังคงจำเป็นต้องกู้เงินจากหลายแหล่ง เพราะองค์การการเงินในชุมชนไม่สามารถตอบสนองความต้องการทางการเงินให้แก่ชาวบ้านต่อรายได้เพียงพอ

Promsaka Na Sakolnakorn (2010) ได้อธิบายถึงปัญหาของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยได้ว่า ปัญหาของผู้ประกอบการ คือ 1) เกิดจากนโยบายภาครัฐ และสิ่งที่มีรัฐสนับสนุน ไม่สามารถตอบสนองความต้องการและความเป็นจริงของการเปลี่ยนแปลงทางอุตสาหกรรมวิสาหกิจได้ 2) มีปัญหาทางการเงิน เช่น ไม่สามารถยืมเงินจากสถาบันการเงินได้ 3) ขาดความรู้ความสามารถด้านต่าง ๆ 4) ปัญหาด้านแรงงาน โดยเฉพาะทักษะแรงงานที่หายาก และแรงงานมีอัตราการเข้า-ออก จากงานสูง และ 5) ขาดความรู้ความเข้าใจทางด้านการตลาด นอกจากนี้ เอลิมพล จตุพร ศุภพร ไทยภักดี ปราโมทย์ สถิตย์ดีนิรันดร์ และสาวิตรี รังสิภัทร์ (2550) ได้ศึกษาการพัฒนาอย่างยั่งยืนของเกษตรกร ชุมชน และวิสาหกิจชุมชน ที่อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี โดยผลการศึกษาพบว่าในส่วนของวิสาหกิจชุมชน จะต้องปรับปรุงการดำเนินงานในเรื่องการตลาด การบริหารการผลิต กระบวนการจัดการสินค้า และความรับผิดชอบต่อชุมชน

สุดาณี คำดี และคณะ (2547) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการองค์ความรู้เพื่อขยายผลการผลิตแปรรูปน้ำมันงาปลอดสารเคมีสู่วิสาหกิจชุมชนพึ่งตนเอง ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ผลวิจัยพบว่าองค์ความรู้ในการปลูกงาและสกัดน้ำมันงา ได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของชาวไทยใหญ่ โดยสถาบันครอบครัวเป็นแหล่งก่อเกิดการเรียนรู้สั่งสมจนกลายเป็นองค์ความรู้ และมีการพัฒนาต่อเนื่ององค์ความรู้ในการสกัดน้ำมันงาจากเดิมโดยอาศัยความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ โดยพัฒนา

กระบวนการสกัดน้ำมันจากเดิม แบบใช้ครกไม้กับแรงงานวัว/ควาย ในการสกัดมาเป็นการใช้ครกไม้กับพลังน้ำหรือกังหันน้ำ และแบบประยุกต์โดยใช้ครกไม้กับพลังงานไฟฟ้าในการสกัดน้ำมันงา

จากข้อมูลของ สำนักงานเกษตรจังหวัดพิษณุโลก (2554: 45) ได้วิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของจังหวัดพิษณุโลก ไว้ดังนี้ 1) กรมส่งเสริมการเกษตรและหน่วยงานภาคีให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนน้อยไม่จริงจัง และแนวทางการส่งเสริมไม่ชัดเจนและต่อเนื่องอีกทั้งยังไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบต่องานส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจชุมชน 2) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบางกลุ่มได้เข้าร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานภาคีหลายหน่วยงานและมีการใช้ชื่ออื่นในการเข้าร่วมกิจกรรมทั้งที่เป็นกลุ่มเดียวกัน ทำให้เกิดการสับสนและเข้าใจผิดระหว่างหน่วยงานที่ให้การสนับสนุน 3) วิสาหกิจชุมชนยังไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้และยังต้องพึ่งพาปัจจัยการผลิต และเงินทุนจากภายนอก 4) หน่วยงานภาคีในระดับอำเภอ / จังหวัด ยังทำงานแบบไม่บูรณาการและยังไม่เห็นความสำคัญเนื่องจากมีความเข้าใจว่าวิสาหกิจชุมชนเป็นงานของกรมส่งเสริมการเกษตร และ 5) วิสาหกิจชุมชนบางแห่งที่มาจากทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน ไม่ได้เกิดจากปัญหาหรือความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง แต่มาจากทะเบียนเพื่อรอรับการส่งเสริมสนับสนุนของหน่วยงานต่าง ๆ และเพื่อหวังกู้เงินในอัตราดอกเบี้ยต่ำ ซึ่งมีได้ประกอบกิจกรรมอย่างแท้จริงและต่อเนื่อง

จากการศึกษาของ วิทยา จันทะวงศ์ศรี (2547) เรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ได้กล่าวว่า สาหรับปัจจัยที่ต้องพิจารณาและให้ความสำคัญ สำหรับการนำแนวทางเลือกวิสาหกิจชุมชนนำไปปรับใช้กับกลุ่มเพื่อผลต่อความสำเร็จประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1. ปัจจัยด้านการผลิต ปัจจัยด้านการผลิตถือเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญ ในการตัดสินใจทำการผลิตของแต่ละกลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มต้องพิจารณาถึงความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบหรือโอกาสในสินค้าที่กลุ่มผลิตที่จะสามารถดำรงประโยชน์และสร้างรายได้ให้แก่กลุ่ม ดังนั้นในการผลิตจึงจำเป็นต้องมีแหล่งวัตถุดิบที่เพียงพอและสามารถหาได้สะดวก เพื่อลดต้นทุนอันเกิดจากการจัดหาวัตถุดิบ นอกจากนี้ทักษะและความรู้ความสามารถหรือภูมิปัญญาชาวบ้านของสมาชิกในการผลิตจะช่วยให้สินค้าที่ผลิตได้นั้นมีคุณภาพได้มาตรฐาน

2. ปัจจัยด้านการตลาด ปัจจัยด้านการตลาดถือเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อปัจจัยด้านการผลิต การผลิตนั้นแม้จะมีความได้เปรียบในการผลิตแต่หากไม่สามารถหาตลาดมารองรับผลผลิตที่ผลิตได้นั้น การดำเนินกิจกรรมกลุ่มไม่อาจประสบความสำเร็จได้ โดยทั่วไปแล้วตลาดของผลผลิตที่กลุ่มผลิตได้มักอยู่ในท้องถิ่นและพื้นที่ใกล้เคียงเป็นสำคัญ

3. ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ปัจจัยด้านการบริหารจัดการนี้มีได้เป็นหน้าที่หรือความรับผิดชอบของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่เป็นหน้าที่ของสมาชิกทุกคน เนื่องจากสมาชิกที่เข้าร่วมควรมี

ส่วนร่วมในการคัดเลือกผู้ที่จะมาทำหน้าที่แทน อย่างไรก็ตามสมาชิกที่ไม่ได้เข้าร่วมในสายการบังคับบัญชา ก็ยังสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอความเห็นหรือร่วมตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้ กลุ่มที่ประสบความสำเร็จมักมีการจัดแบ่งอำนาจหน้าที่ ตลอดจนความรับผิดชอบไว้อย่างชัดเจน

4. ปัจจัยด้านการเงิน สำหรับปัจจัยด้านการเงินนี้เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยส่วนใหญ่แล้วเงินทุนที่กลุ่มจัดหานั้นมักอยู่ในรูปของการออมทรัพย์ หรือการถือหุ้น เรือนหุ้น การสะสมทุน การดำเนินกิจกรรมด้านการเงิน การบัญชี การกำหนดการจัดสรรผลกำไรอย่างเป็นสัดส่วน และมีระบบที่ชัดเจนจะสามารถช่วยให้การดำเนินงานกลุ่มเป็นไปได้อย่างดี

5. ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ในการพิจารณาถึงการมีส่วนร่วมของสมาชิกภายในกลุ่มหรือชุมชนนี้มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพิจารณาทั้งการมีส่วนร่วมในแง่ของการกำหนดนโยบายเป้าหมายของการดำเนินกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการจัดสรรคัดเลือกผู้ที่จะเข้ามามีอำนาจในการตัดสินใจหรือรับผิดชอบในงานที่รับมอบหมาย ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นในอันที่จะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นในอันที่จะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เหล่านี้ล้วนแต่เป็นเกณฑ์ที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการประสบความสำเร็จจากการนำแนวทางเลือกวิสาหกิจชุมชนมาปรับใช้ทั้งสิ้น ด้วยเหตุที่หัวใจหลักของวิสาหกิจชุมชนก็คือ การให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานต่าง ๆ ตลอดจนการเสนอความเห็นและการตัดสินใจเป็นสำคัญ

6. ปัจจัยที่เกี่ยวกับความเป็นผู้นำ ปัจจัยที่เกี่ยวกับความเป็นผู้นำนี้ถือเป็นเรื่องที่สำคัญที่จะทำให้การดำเนินกิจกรรมวิสาหกิจชุมชนประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว เนื่องจากผู้นำมีบทบาทที่สำคัญในการริเริ่มการเสนอแนวทางเลือกและดำเนินการ นอกจากนี้ยังมีส่วนสำคัญในการเป็นผู้นำในการวางแผน ตลอดจนกำหนดนโยบายต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบในการดำเนินกิจกรรม

7. ปัจจัยด้านแรงงาน การดำเนินกิจกรรมวิสาหกิจชุมชนที่สามารถใช้แรงงานที่มีอยู่ในชุมชนนั้น นอกจากจะเป็นการสร้างงานให้เกิดขึ้นในชุมชนซึ่งเท่ากับเป็นการช่วยแก้ไขปัญหาค่าใช้จ่ายแรงงานในเมืองในเขตเมืองหลวงได้แล้ว การใช้แรงงานที่มีอยู่ในชุมชนยังเป็นการช่วยให้แรงงานนั้นเป็นแรงงานที่มีทักษะเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ตัวแรงงานเอง และที่สำคัญก็คือการที่แรงงานสามารถใช้แรงงานในท้องถิ่นที่ตนเองอาศัยอยู่ได้นั้น ย่อมส่งผลให้ปัญหาครอบครัวลดลง เนื่องจากในปัจจุบันนี้เมื่อลูกหลานเติบโตขึ้นต่างก็เข้าไปหางานทำในเมืองทำให้สภาพของชีวิตครอบครัวเปลี่ยนไป ดังนั้นการที่ชุมชนสามารถสร้างกิจกรรมและอาชีพที่เป็นของคนในชุมชนขึ้นมาได้นั้น ย่อมทำให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น

8. ปัจจัยที่เกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์กับภายนอก การมีปฏิสัมพันธ์มี 2 ลักษณะคือ การมีปฏิสัมพันธ์ที่เป็นบวก (Positive interaction) และปฏิสัมพันธ์ที่เป็นลบ (Negative Interaction)

ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับชุมชนที่จะต้องเรียนรู้และหาให้พบว่าการเข้ามามีปฏิสัมพันธ์จากสถาบันภายนอกนั้น เป็นไปในลักษณะใด ชุมชนที่สามารถประสบความสำเร็จนั้นสามารถสร้างได้จากการมีปฏิสัมพันธ์ ภายนอกกับสถาบันต่าง ๆ โดยการเข้ามาของสถาบันจากภายนอกนี้ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการเข้ามาให้ ความช่วยเหลือทั้งในส่วนของเงินทุน และการพัฒนาความรู้ความสามารถตลอดจนการฝึกทักษะให้แก่ ชาวบ้าน

9. ปัจจัยที่เกี่ยวกับสมาชิก เนื่องจากสมาชิกในชุมชนถือเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สุดในการ ดำเนินกิจกรรมวิสาหกิจชุมชน การได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านตลอดจนการที่ชาวบ้านมีความ อดทนและพยายามสร้างสิ่งที่มีความหมายต่อการดำเนินกิจกรรมอย่างไรก็ดี ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกก็ ควรตระหนักและให้ความสำคัญกับการดำเนินงานหรือกิจกรรมที่ตนเข้าเป็นสมาชิก โดยสมาชิกต้อง หมั่นติดตามความคืบหน้าขององค์กรและให้ความร่วมมือให้กิจกรรมต่าง ๆ อาทิเช่น การเข้าร่วม ประชุม การร่วมติดตามศึกษาดูงาน พร้อมทั้งร่วมคิดและเสนอความเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กร หรือชุมชนที่ตนอาศัยอยู่

10. ปัจจัยที่เกี่ยวกับข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญและจำเป็นสำหรับกลุ่ม วิสาหกิจชุมชนเพื่อการพัฒนาของกลุ่ม โดยกลุ่มต้องมีการติดต่อกับสมาชิกอย่างทั่วถึงและสม่ำเสมอ มี การพบปะแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกันระหว่างผู้นำ สมาชิกและระหว่างกลุ่ม หรือบุคคลหรือองค์กร ภายนอกที่นำความรู้หรือข่าวสารใหม่ ๆ มาแลกเปลี่ยนและสามารถนำไปปรับใช้ได้กับกลุ่ม

จากการศึกษาของ มนเทียร โรหิตเสถียร (2549) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง การดำเนินงานของ วิสาหกิจชุมชน กลุ่มผลิตภัณฑ์จากผ้าในจังหวัดเชียงใหม่ ได้กล่าวว่าปัจจัยแห่งความสำเร็จของ วิสาหกิจคือ การบริการลูกค้า ความเร็วของตลาด และนวัตกรรม ปัจจัยแห่งความสำเร็จนี้ จะ สอดคล้องกับกลยุทธ์ความแตกต่างและกลยุทธ์การเป็นผู้นำด้านต้นทุนที่ต่ำกว่า สามารถวัดค่าปัจจัย แห่งความสำเร็จได้โดยการแบ่งปัจจัยแห่งความสำเร็จออกเป็นปัจจัยด้านการเงิน ด้านลูกค้า กระบวนการภายในธุรกิจ การเรียนรู้และการสร้างนวัตกรรมใหม่และปัจจัยอื่น ๆ เพื่อสามารถติดตาม วัดผลการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ได้ซึ่งนอกจากปัจจัยด้านต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ผู้วิจัยมีความ คิดเห็นว่า ยังมีปัจจัยภายนอกอื่น ๆ เช่น ความสัมพันธ์กับรัฐบาล การให้บริการของภาครัฐ การ สื่อสาร ก็ล้วนแต่เป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จของการประกอบธุรกิจเช่นกัน นอกจากนี้ สมแก้ว รุ่งเลิศ เกรียงไกร (2547) ได้ทำการศึกษาเรื่องรูปแบบของการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนของโครงการหนึ่ง ตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อรูปแบบการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน ประกอบไปด้วย 1) ลักษณะทั่วไปของวิสาหกิจชุมชน ซึ่งเกี่ยวกับลักษณะผู้รับผิดชอบ ลักษณะของวิสาหกิจชุมชนและ โอกาสทางธุรกิจ และ 2) ลักษณะของผู้รับผิดชอบ โดยเกี่ยวกับลักษณะทั่วไปของวิสาหกิจชุมชน และ พบว่ารูปแบบการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนที่เหมาะสม คือ การจัดวางระบบ การจัดการในแต่ละ กิจกรรมทางธุรกิจให้มีระบบมากขึ้น พร้อมกับเพิ่มศักยภาพทางการจัดการโดยเฉพาะทางด้านการเงิน

และการบัญชี อย่างไรก็ตาม ญัฐพล นิมมานพัชรินทร์ (2552) ได้อภิปรายถึงรายงานสถานการณ์วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ซึ่งรวมไปถึงวิสาหกิจชุมชน ที่ได้ทำการสำรวจในปี พ.ศ. 2552 ไว้ว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการประกอบการได้แก่ ลำดับที่ 1 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจไทย เนื่องจากความวิตกกังวลเรื่อง การลงทุน ความเชื่อมั่น และความสามารถในการส่งออก ลำดับที่ 2 สถานการณ์ทางการเมือง เนื่องจาก SMEs ยังคงวิตกกังวลเรื่องความขัดแย้งที่ยืดเยื้อและยาวนาน อันจะส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่น การท่องเที่ยว และเศรษฐกิจไทย จนทำให้พฤติกรรมผู้บริโภคหันกลับมาเก็บออม แทนการบริโภคที่น่าจะเป็นตามนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจของรัฐบาล โดยเฉพาะ SMEs ในพื้นที่ภาคกลาง ลำดับที่ 3 พฤติกรรมผู้บริโภค โดยคาดว่าพฤติกรรมของผู้บริโภคภายในประเทศน่าจะเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประกอบการธุรกิจเนื่องจาก SMEs มีความวิตกกังวลว่าเหตุการณ์ทางการเมืองจะส่งผลการอ้อมมากกว่าบริโภคตามปกติ ลำดับที่ 4 เศรษฐกิจโลก ลำดับที่ 5 การแข่งขันภายในประเทศ เนื่องจาก SMEs ประเมินว่าเหตุการณ์ภายในประเทศในปัจจุบันน่าจะส่งผลให้เกิดการชะลอการลงทุนด้านการตลาด ยังคงวิตกกังวลเรื่องการแข่งขันส่วนแบ่งทางการตลาดจากผู้ประกอบการรายใหญ่ หรือผู้ที่มีศักยภาพ จนทำให้ตนเองไม่สามารถอยู่รอดได้

วระวุฒิ หล้าทุม (2540) ได้อธิบายไว้ว่า กลุ่มเกษตรกรการผลิตที่มีประสิทธิภาพในการดำเนินงานประกอบไปด้วยปัจจัยดังนี้ 1) คณะกรรมการของกลุ่มต้องเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเอง ทำตามระเบียบข้อบังคับ และสามารถวิเคราะห์ปัญหาของกลุ่มได้ 2) สมาชิกกลุ่มต้องเข้าใจและปฏิบัติตามระเบียบของกลุ่ม ซื่อสัตย์ ให้ความคิดเห็นเพื่อพัฒนากลุ่มและให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ 3) การเงินต้องมีความรัดกุม มีการวางแผน และปฏิบัติตามข้อบังคับอย่างเคร่งครัด 4) มีการดำเนินการวางแผนด้านปัจจัยการผลิตเป็นอย่างดี และ 5) มีระบบการจัดการกลุ่มที่ดีเช่น การวางแผน การพัฒนาความรู้สมาชิก และการสนับสนุนการทำงานและขวัญกำลังใจ ความรู้ความเข้าใจทางด้านบัญชีเป็นปัญหาที่พบโดยทั่วไปในวิสาหกิจชุมชน (มานิตย์ มานุษยานนท์, 2552 น.58) ทำให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนโดยทั่วไปมีการบันทึกบัญชีโดยไม่เป็นระบบและไม่ถูกต้อง (กันตักนิษฐ์ พงศ์กระพันธ์, 2552 น.64) ซึ่งสอดคล้องกับที่ นันทรัตน์ นามบุรี (2555) ได้อธิบายไว้ว่า วิสาหกิจชุมชนโดยส่วนใหญ่ในสามจังหวัดชายแดนใต้มีปัญหาเรื่องการจัดทำบัญชี-การเงิน เพราะขาดความรู้และทักษะในการปฏิบัติงาน ซึ่งภาครัฐควรจะไปสนับสนุนในการฝึกอบรมในส่วนนี้ให้มากขึ้น เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนสามารถบริหารจัดการด้านบัญชีและการเงินได้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องจะได้ไม่ต้องขอรับความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่นๆ อยู่ตลอดเวลา